

Первомайськ

ВІД А ДО

А Я

**Презентація
книжки**

15 вересня 2021 року

Управління освіти Первомайської міської ради

Первомайськ

ВІД А ДО

А Я

Первомайськ

ВІД А ДО

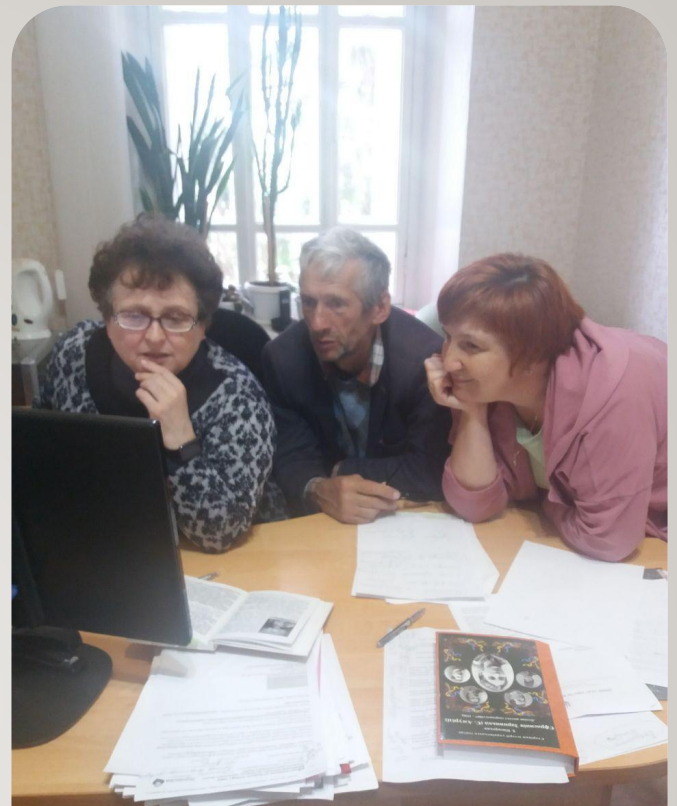
А Я

Рік видання – 2021
Місце видання –
Миколаїв
видавець – Шамрай П.
М.

Зміст

	Вступне слово	3
А	Архітектура.....	4
	Археологія.....	8
Б	Богопіль	9
В	Вулиця.....	11
Г	Голта.....	14
Г	Ґрунт	17
Д	Дати визначні.....	18
Е	Ендемік.....	19
Є	Єврейство.....	20
Ж	Декоративно-ужиткове мистецтво	22
З	Заклади освіти.....	24
	Заклади охорони здоров'я	27
И	«ЗажИнок»	29

Ф	Фауна	66
	Флора	67
Х	Хранитель	69
Ц	Церкви.....	71
Ч	Чумацький шлях.....	73
Ш	Шанець	74
Ш	Щит український.....	75
Ь	Кінецьпільська фортеця	76
Ю	СинЮха	77
Я	Гідроелектростанція (ГЕС)	79
	Література	81

Вулиця – обмежений двома рядами будинків простір для їзди та ходіння.

Назви вулиць – це неписемний архів історії кожного населеного пункту.

На сьогодні в Первомайську налічується 464 вулиці та провулки. Цікаво, що 253 з них названо іменами визначних діячів історії, науки, культури, освіти, відомих краян, у тому числі вулиці Миколи Вінграновського, Андрія Антоновича, Михайла Слабченка, Єфросинії Зарницької, Якова Лобова, Бебюш Капон, Терези Марголіс... 29 назв є відображенням історичних подій, суспільного життя, виробництва, торгівлі, побуту міста в різні періоди його існування, серед яких провулок Кодимський, вулиці Бузька, Голтянська, Орликівська та інші. Деяким мешканцям міста пощастило жити на вулицях чи в провулках із затишними й світлими назвами: Абрикосова, Шовковична, Зелена, Трояндова, Райдужний, Радісний, Квітковий, Зориний... Оригінальними є найменування Крива, Широка, Тиха, Чистий, Малий, Вузький, Крайній...

Вулиця Велика на Богополі (зараз – Миколи Вінграновського). Початок XX ст.

Звичайно, у кожній вулиці своя історія. Так, на початку XX століття сучасні вулиці Миколи Вінграновського на Богополі, Тараса Шевченка в Голті та Київська в Ольвіополі мали однакову назву – Велика. Та це й зрозуміло, бо тоді вони знаходилися в різних населених пунктах.

Вулиця Велика в Голті (зараз – Тараса Шевченка). Початок XX ст.

В Г

Голта – історична частина міста Первомайська, яка розташована на правому березі річки Південний Буг.

У 1762 році на північному кордоні Оттоманської Порти засновується ханська слобода Голта, яку тоді населяли українці, волохи та євреї. Існують різні версії щодо походження назви поселення. За однією з них, у перекладі з тюркського наріччя Голта означає «річка», «рукав річки». Згодом ця територія стала називатися Ханською Україною. У 60-х роках XVIII століття Голта знаходилася під протекцією каймакана Якуба-аги Лек.

Перший в Голті кінотеатр, побудований до початку Першої світової війни; зараз на цьому місці – аптека (вулиця Шевченка, 20).

Вид з Голти на річку Південний Буг та Ольвіополь. Початок XX ст.

А

Архітектура – мистецтво проєктування, спорудження та художнього оздоблення будов; будівельне мистецтво. Характер, стиль будови.

Кожне місто має своє архітектурне обличчя. Наш Первомайськ, на перший погляд, не такий пафосний та сяючий, як Київ, Львів, Одеса... Однак є в ньому будівлі, стіни яких дихають історією, творять його незабутній образ.

Міський будинок культури, 1973 р. Фото Р. Якименка

Велична споруда, що розташована на головній площі Первомайська, є його своєрідною візитівкою з листопада 1927 року. Будівлю виконано в монументальних формах неокласицизму. Композиційним центром головного фасаду є шестиколонний портик, увінчаний фронтоном. Споруда вирізняється гарними пропорціями, палацовою урочистістю й має ландшафтний зв'язок із прилеглими вулицями та сквером.

Міський центр культури і дозвілля ім. Є. Зарницької (вул. Грушевського, 1). Фото Л.Кізяєвої

Первомайськ від А до Я

А

А

Археологія – наука, яка вивчає історію суспільства за матеріальними залишками життя та діяльності людей.

Сукупність давніх артефактів і відкладень називається археологічною пам'яткою. На Первомайщині зафіксовано понад 200 археологічних пам'яток. Більшість із них відкриті протягом 1931-1932 років під час Бозької археологічної експедиції Народного комісаріату просвіти УРСР під керівництвом Ф.А.Козубовського (або експедицією БОГЕСу).

Члени Бозької археологічної експедиції виявили поселення Первомайськ I, що знаходиться за 100 м на схід від залізничного мосту через річку Південний Буг. Археологи відкрили поселення в 1931 році, площа та культурний шар стоянки чітко не визначені, датовано черняхівською культурою та добою неоліту. Згодом відкрили поселення Первомайськ II, що розташоване на території міського парку, на заплавіній терасі правого берега річки Південний Буг. Площа - приблизно 2 га, культурний шар чітко не визначений. Поселення багатшарове: мезоліт, неоліт, пізня бронза, черняхівська культура.

У 1955 році загін Правобережно-Дніпровської експедиції Ленінградського державного університету під керівництвом В.Д.Рибалової провів обстеження нижньої течії річки Синюха, внаслідок якого у межах Первомайська були відкриті три поселення сабатинівської культури – Орлянські хутори.

Члени Бозької археологічної експедиції.
Другий справа в першому ряду (у білій панамі) П.Харлампович, директор Первомайського окружного краєзнавчого музею. 1931 р.

Первомайськ від А до Я

А

Заклади освіти – це заклади, що здійснюють освітню діяльність.

Заклади освіти в усі часи були й залишаються головними осередками навчання й розвитку людини. Нині на території нашої громади їх 43: 18 шкіл, 21 садочок, 4 заклади позашкільної освіти. У кожного з них – свій вік та своя цікава неповторна історія. Звичайно, щоб розповісти про минуле та сучасне всіх закладів, не вистачить і цілої книжки. Деякі будівлі найдавніших у нашому місті закладів (школи № 1, 3, 4, 8) і сьогодні чують дитячий сміх, окремі – використовуються не за освітнім призначенням, а про існування інших свідчать лише записи в архівних документах. Тож спробуємо здійснити невеликий екскурс у минуле.

Школа № 1. Фото О.Войтова

Те, що школа № 1 має найдавнішу історію, сумнівів не викликає. І хоча офіційно заклад веде відлік свого існування з 1912 року, архівні документи вказують на інші дати. Так, у матеріалах Ананьївських земських зборів є згадка про засновану в 1869 році Голтянську сільську школу, для якої у 1872 році зведено спеціальну будівлю. У 1884 році (за відомостями про народні училища Ананьївського повіту) в ній під керівництвом Миколи Семеновича Смирнова навчалися грамоти 36 хлопчиків та 9 дівчаток. Згодом в Енциклопедичному словнику Брокгауза та Ефрона (1893) цей заклад буде згадуватися як початкова навчальна школа при заводі. Достатньо побачити вузенькі, як бійниці, вікна найстарішої будівлі сучасної школи № 1, щоб на власні очі переконатися, що це саме та Голтянська сільська школа.

Протягом подальшого свого існування школа № 1 кілька разів змінювала свій статус та назву: у 1912 році – Двокласна земська школа, з 1919 – Перша трудова, з 1922 у другу зміну в ній навчалися учні соцекономічної школи, протягом 1930-1933 років вона перетворилася на школу фабрично-заводського навчання, а в 1933 році стала середньою. Новий корпус закладу було побудовано 1972 року.

Заклади охорони здоров'я – це заклади, що надають медичні послуги.

Лікувальні заклади на території сучасного Первомайська відомі ще з кінця XVIII століття, адже за наказом Катерини II з 1775 року в усій Російській імперії було започатковано цивільну медицину. Лікарні, як правило, на той час будувалися «поза містом, але поблизу, нижче за течією річки, але в жодному разі не вище від нього; за можливості – на високому місці й вільному повітрі». За штатним розписом у кожному повіті мав бути лікар, по два помічники та учні лікаря; у медичних закладах передбачалась ізоляція інфекційних хворих. Проте доступність до медицини селянства в країні в цілому та на нашій території зокрема залишалась украй низькою, бо лікарі мешкали переважно в містах і обслуговували багато людей. Так було і в нас: наприкінці XIX-початку XX століть медичним обслуговуванням ольвіопольців займалася міська амбулаторія, функціонувала аптека, працював городовий лікар. Тривалий час в Ольвіополі цю посаду обіймав колезький радник Михайло Сергійович Каменський. Він здійснював переважно санітарний нагляд, протиепідемічні заходи та судово-медичну експертизу.

У Голті цивільна медицина відома від 1894 року, коли для приїжджих робітників було відкрито лікувально-продовольчий пункт, що складався з платної їдальні й медичного кабінету. У 1897 році цей пункт перенесено до Богополя, а генерал-ад'ютант князь Микола Іванович Святополк-Мирський навіть пожертвував 15 тис. цеглин зі свого заводу на його будівництво. Хоча документи свідчать: ще з 1895 року на Богополі практикували лікарі Нухим-Міхель Аврамович Штейн і Арнольд Захарович Чорний, який одночасно був богопільським казенним равиним. Крім того, у Богополі працював сільський лікарський

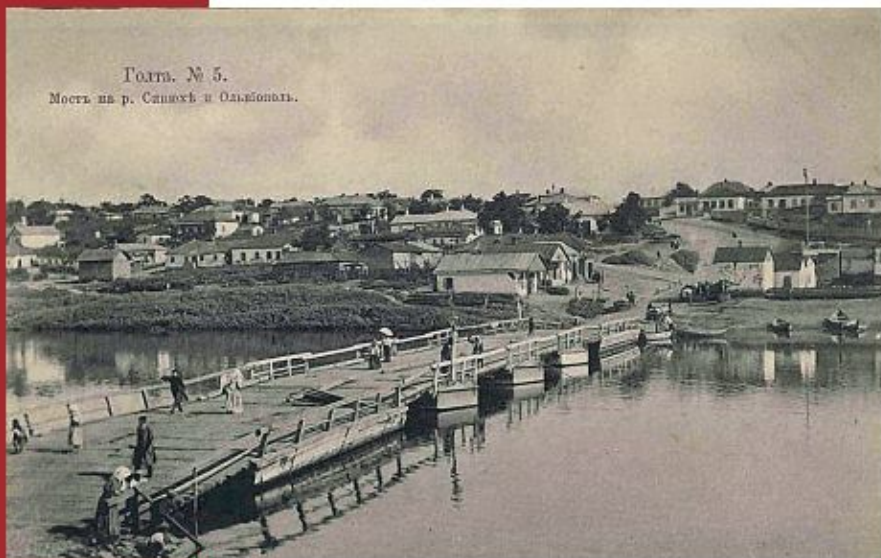
Станція швидкої медичної допомоги до 1960 р. Фото надано С. Шенченком

Мости – споруди, призначені для переходу або переїзду через річку, залізницю, автомагістраль, яр та інші перешкоди.

Мости здавна вважаються символом єднання. Для першомайчан вони є не просто символами, а життєво необхідними артеріями, які об'єднують різні частини міста.

Перші тимчасові понтонні мости зводилися через Південний Буг у період російсько-турецької війни 1768-1774 років для переправи армії Російської імперії та запорозьких козаків на турецький берег. А до того між Богополем і Голтою та Ольвіополем і Голтою діяли поромні переправи.

У другій половині XIX століття, імовірно, у 1888 році, споруджено два наплавні земські мости через Південний Буг та Синюху.

Голта. № 5.
Мостъ на р. Синюхъ и Ольвіополь.

Міст через Синюху з Богополя на Ольвіополь, початок XX ст.

Міст через Синюху з Богополя на Ольвіополь, 2021 р. Фото О. Аджесі

Млини – споруди, що розмелюють зерно на борошно за допомогою вітряної, водяної, парової та іншої енергії.

Південна Україна свого часу славилася як житниця Російської імперії. Через Одеський порт щороку вивозилися тисячі тон зерна. Не меншим був попит і борошно. Тож після введення в дію у нашому краї залізниці винахідливі підприємці скористалися можливістю для розвитку борошномельної промисловості та почали будувати на берегах Південного Бугу млини.

Основна частина млинів була зосереджена в середній течії річки, на ділянках перепадів із порогами, де швидкість води прискорена. Це дозволяло легко спрямувати її на турбіну або колесо за допомогою дамби або ж водовідвідного каналу.

Перший потужний млин в Ольвіополі збудував у 1872 році німецький підприємець Август Ган. Справа пішла успішно, тому поряд із млином було відкрито кар'єр, де видобувався граніт для будівництва цілого каскаду млинів на лівому березі Південного Бугу.

У 1886 році родина Ганів заснувала млин і на правому березі, у Голті. Пізніше в правобережній заплаві звели двоповерховий склад, який з'єднали з млином металевим транспортером. Також збудували пором і з'єднали береги річки: так утворився ольвіопольсько-голтянський борошномельний комплекс. Разом млини Гана виробляли борошна 172 800 пудів (1 пуд – 16 кг) за рік. Це було найпотужніше борошномельне підприємство регіону.

Млини Адольфа та Августа Ганів на правому та лівому берегах Південного Бугу 1872, 1886 та 1912 рр.

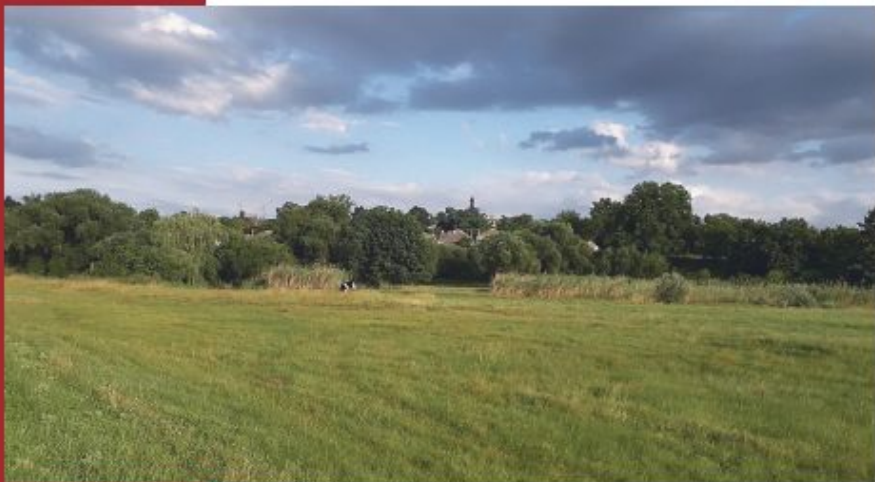
Кінецьпільська фортеця – фортифікаційна споруда, збудована поляками в 1634 році як захисне укріплення від татар. Фортецями називають призначені для тривалої кругової оборони укріплені пункти з капітальними спорудами, постійним гарнізоном, озброєнням та різними запасами.

У місці впадіння Кодими до Південного Бугу розташоване старовинне село Кінецьпіль, історія якого бере свій початок з побудови Кінецьпільської фортеці. У XVIII столітті територія цього села входила до складу Речі Посполитої й належала коронному гетьману Станіславу Конєцпольському. Саме за його замовленням французьким інженером Гійомом Левассером де Бопланом 1634 року було спроектовано й зведено Кінецьпільську фортецю.

Довкола фортецю було захищено валами й ровами, які, за словами історика й археолога Ю.Сицинського, можна було побачити ще в кінці XIX століття. Нині цю територію місцеві жителі називають левадою.

Кінецьпільська фортеця стала своєрідною межею між Польщею та Туреччиною. У географічному словнику Королівства Польського зазначено, що за насипними валами було поставлено стовп з написом «Кінець Польщі».

Фортеця проіснувала понад вісімдесят років, поки не втратила свого стратегічного призначення.

Поблизу ймовірного місця розташування Кінецьпільської фортеці. Фото А. Рєбкіна

Залізничний вокзал – будівля на залізничних станціях для обслуговування пасажирів, управління рухом поїздів.

Первомайськ-на-Бузі – це вантажно-пасажирська станція Одеської залізниці. До початку 80-х років XIX століття вона мала назву Ольвіополь. Потім, у 1882 році, її перейменовано на станцію Голта, а вже наприкінці XX століття вона отримала назву Первомайськ-на-Бузі.

Залізнична станція в Голті, початок XX ст.

Сама ідея розбудови залізниці в нашому краї з'явилася ще в 30-ті роки XIX століття, коли територія сучасного Первомайська належала різним населеним пунктам. Однак проєкт дороги було створено лише в березні 1857 року, а його реалізацію здійснено вже в 60-ті роки.

Залізнична колія, 2021 р. Фото І.Кострикіна

«ЗажИнок» – об'єднання літераторів Первомайщини.

У повоснні роки наших земляків, що пробували своє поетичне перо та хотіли, щоб їх зрозуміли й почули, було чимало. Тому й топтали стежку до редакції місцевої газети «Прибузький комунар» і юні, і дорослі таланти.

Так виникла ідея створення літературного об'єднання Первомайщини, яку було реалізовано 1951-го року (у 80-х роках ХХ століття літоб'єднання отримало назву «Зажинок»). Керівником літоб'єднання, організованого при редакції газети, став військовий фельдшер Василь Поліяннович Годований. Він був переконаний, що справжній поет повинен філігранно відточувати кожне слово, щоб ні перед собою, ні перед людьми соромно не було. Тож первомайське літературне об'єднання стало справжньою школою поетичної майстерності.

Справу, розпочату Василям Годованим, продовжили Жанна Семененко-Руських, Григорій Усатюк, Галина Педченко, Антоніна Григоренко...

У різні роки членами «Зажинка» були Микола Вінграновський, Марія Воробйова, Валерія Джулай, Віталій Колодій, Євген Кривоніс, Леонід Куракін, Лорина Лисогурська, Василь Монастирний, Юрій Островершенко, Станіслав Павловський, Микола Палієнко, Лариса Пилипай, Олекса Різниченко, Іван Савва, Наталія Терещенко, Андрій Ярмольський...

І нехай не кожен із них пов'язав своє життя лише з літературною діяльністю, проте в кожного – власний поетичний почерк і справжній талант.

У 2021 виповнюється 70 років з часу заснування нашого літературного об'єднання.

Члени літературного об'єднання «Зажинок»: Наталія Терещенко, Євген Кривоніс, Анатолій Корон, Лариса Пилипай, Олекса Різниченко, Григорій Усатюк, 2013 р.
Фото з приватного архіву Г.Усатюка

И

СинЮха – ліва притока Південного Бугу, що утворилася від злиття двох річок: Тікича та Великої Висі. Протікає в межах Кіровоградської та Миколаївської областей, впадає у Південний Буг у центральній частині міста Первомайська.

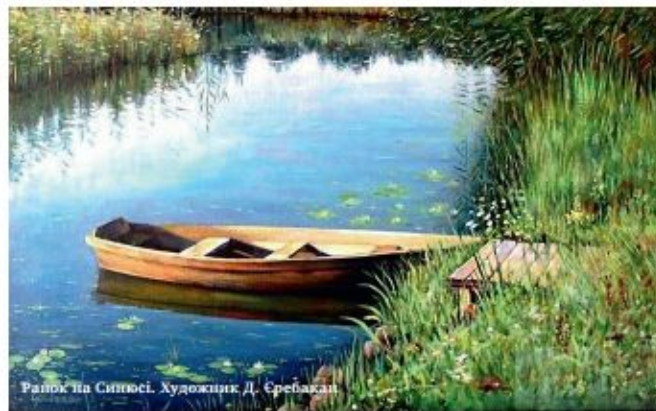
Синюха (у давніх джерелах – Сині Води) – ще одна річка на території нашого краю. Кажуть, що з висоти пташиного польоту її води є дійсно синіми. Такого кольору Синюсі надають осадові породи у вигляді покладів мідяних піщаників і сланців. Довжина річки – 111 км, площа басейну – 16 725 км². Ширина руслу місцями сягає 40–50 м, глибина – до 60 м. У річці водиться карась, коропець, підлящики, лящі, щука, живуть раки.

Історики пов'язують із Синюхою багато подій та фактів. Припускають, що в часи Геродота вздовж цієї річки проходив великий торговельний шлях, а в XI-XII століттях вона слугувала водною перепорою від нападу половців. Тут 1362 року відбулася Синьоводська битва, яка підірвала могутність Золотої Орди...

Синюха, одна з найромантичніших і найчистіших річок в Україні, споконвіку ділила свою долю з народом: поїла його, годувала, рятувала від спраги та спеки, від ворога, зціляла від втоми та недуги. Тож не дивно, що із Синюхою пов'язано багато легенд і переказів про потоплені кораблі, трюми яких набиті золотом, про підземні ходи між берегами, про річку-берегину... У народній уяві Синюха поставала як молода дівчина в блакитно-серпанковому вбранні, що рятувала стомлених козаків від підступного ворога, вказувала їм шлях, підтримувала дух...

Дехто й досі вірить, що як забредеш по коліна в Синюху, схилишся до водички, як у доземному поклоні, вмочивши голову по самі вуха, то зразу відчущеш, що стаєш розумнішим, що голова світлішає.

Саме «синьоока» річка надихала на творчість первомайських митців Миколу Вінграновського та Андрія Антоноюка.

Річок на Синюсі. Художник Д. Єребака

Ю

Голта. № 7.
Большая улица и станція.

Вулиця Велика в Голті (зараз – Тараса Шевченка).

Початок ХХ ст.

Фото з відкритих джерел

Вулиця Велика в Ольвіополі (зараз вулиця Київська).

Початок ХХ ст.

Фото з відкритих джерел

Вулиця Київська, сучасний вигляд.

Фото Д.Іваницького

Голта. № 9
Станція.

Залізнична станція в Голті, початок XX ст.

Фото з відкритих джерел

***Відділення центральної міської багатопрофільної
лікарні (вул. Трудової Слави, 13).***

Фото з відкритих джерел

Богополь

Ольвинополь

Голта

(1800 - 1917)

Богополь
Ольвинополь
Голта
ВЕК XVII-XVIII

Храм з двома невідомими. У Первомайську є такий

Оксана Дорошенко

Завідувачка Первомайського краєзнавчого музею

© 29 листопада 2019 18:44 7159

Медіакіт сайту/ціни на рекламу

У 19 столітті Свято-Варварівська церква мала статус Соборної, вважалася головною в місті та окрузі. Розповім, коли будувався храм Святої Варвари, коли його зруйновано та відроджено.

Історія Свято-Варварівської церкви овіяна легендами. Найвідоміша із давніх часів, коли наші землі належали трьом державам, дерев'яна православна церква стояла на голтянському березі, де був кордон Османської імперії. Відчай вирішили викрасти її у турків. Вони викопали під річкою (Південний Буг) одну ніч розібрали церкву, перенесли її і поставили на своєму березі, є Гарна легенда, що має дух героїчного авантюризму козацьких часів.

Серед чималого корпусу наукових видань та краєзнавчих розвідок, про релігійного й церковного життя Південної України, матеріали про Святу церкву майже відсутні. Водночас, Свято-Варварівська церква в слободі із перших церков, що функціонували на теренах Степової України і стали пристанищем похідної запорізького війська Свято-Покровської церкви Гарду (центру Бугогардівської паланки) після ліквідації Запорізької Січі

Досліджуємо млини Південного Побужжя-Посинюшшя: локація — Первомайськ

Фото: Олександр Шумілін

Оксана Дорошенко

Завідувачка Первомайського краєзнавчого музею

© 08 липня 2020 16:28 3797

Медіакіт сайту/ціни на рекламу

Вивчаючи історію Первомайська, весь час згадую слова давньогрецького філософа Сократа: «Я знаю, що я нічого не знаю». У наш час серед городян можна почути: «Йду купатися до «Третьої мельниці». Звісно, логічним є запитання: а чому до «третьої»? І де це млина та друга? Розберемося.

А

Археологія – наука, яка вивчає історію суспільства за матеріальними залишками життя та діяльності людей.

Сукупність давніх артефактів і відкладень називається археологічною пам'яткою. На Первомайщині зафіксовано понад 200 археологічних пам'яток. Більшість із них відкриті протягом 1931-1932 років під час Бозької археологічної експедиції Народного комісаріату просвіти УРСР під керівництвом Ф.А.Козубовського (або експедицією БОГЕСу).

Члени Бозької археологічної експедиції виявили поселення Первомайськ I, що знаходиться за 100 м на схід від залізничного мосту через річку Південний Буг. Археологи відкрили поселення в 1931 році. Площа та культурний шар стоянки чітко не визначені, датовано черняхівською культурою та добою неоліту. Згодом відкрили поселення Первомайськ II, що розташоване на території міського парку, на з'явлій терасі правого берега річки Південний Буг. Площа - приблизно 2 га, культурний шар чітко не визначений. Поселення багаті речами: мезоліт, неоліт, пізня бронза, черняхівська культура.

У 1955 році загін Правобережно-Дніпровської експедиції Ленінградського державного університету під керівництвом В.Д.Рибалова провів обстеження нижньої течії річки Синюха, внаслідок якого межам Первомайська були відкриті три поселення сабатинівської культури – Орлянські хутори.

Члени Бозької археологічної експедиції. Другий справа в першому ряду (у білій панамі) П.Харьзатович, директор Первомайського окружного краєзнавчого музею. 1931 р.

Первомайськ від А до Я

Г

Голта – історична частина міста Первомайська, яка розташована на правому березі річки Південний Буг.

У 1762 році на північному кордоні Оттоманської Порти заснована ханська слобода Голта, яку тоді населяли українці, волихи та євреї. Існують різні версії щодо походження назви поселення. За однією з них, у перекладі з тюркського наріччя Голта означає «річка», «рукав річки». Згодом ця територія стала називатися Ханською Україною. У 60-х роках XVIII століття Голта знаходилася під протекцією каймакана Якуба-аги Лек.

Перший в Голті кінотеатр, побудований до початку Першої світової війни; зараз на цьому місці – аптека (вулиця Шевченка, 20).

Вид з Голти на річку Південний Буг та Ольвіополь. Початок ХХ ст.

Первомайськ від А до Я

І

Історична довідка – це документ, у якому в стислій формі викладено інформацію про певну подію, об'єкт, населений пункт тощо.

Місто Первомайськ вирізняється особливою історією. Його названо з нагоди Дня міжнародної солідарності трудящих, який відзначають 1 травня. Топонім «Первомайськ» має російськомовне походження; у середині 20-х років ХХ століття, у період українізації, місто називали «Першомайськ», «Першотравенськ».

Загальновідомою датою утворення Первомайська є 1 травня 1919 року, коли було оголошено рішення про об'єднання трьох населених пунктів Ольвіополь, Богопіль та Голти в одне місто.

У грудні 1917 року відбулася об'єднана нарада представників Голтянської, Ольвіопольської і Богопільської рад робітничих і селянських депутатів, профспілкових організацій і полкового комітету 17-го піхотного полку. Результатом стало створення спільного для трьох населених пунктів радянського органу – Голтянського військово-революційного комітету.

Згодом виникла ідея злиття й самих поселень, які тоді належали до різних повітів та губерній. Це вважалося раціональним економічним та політичним рішенням, адже так утверджувати владу Рад було простіше.

Тож під час мітингу 1 травня 1919 року було запропоновано об'єднати Ольвіополь, Богопіль та Голту в одне місто й назвати його Первомайськ.

26 липня 1919 року президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету схвалила рішення про утворення повітового міста Первомайська, підпорядкувавши його Одеському губернському виконавчому комітету.

У період Другої світової війни, у 1941 році, окупанти поділили місто на дві зони впливу: Ольвіополь та Богопіль увійшли до адміністративно-територіальної одиниці німецького цивільного управління – Рейскомісаріат Україна. Голта ж стала адміністративним центром Голтянського повіту румунського губернаторства Трансїстрія.

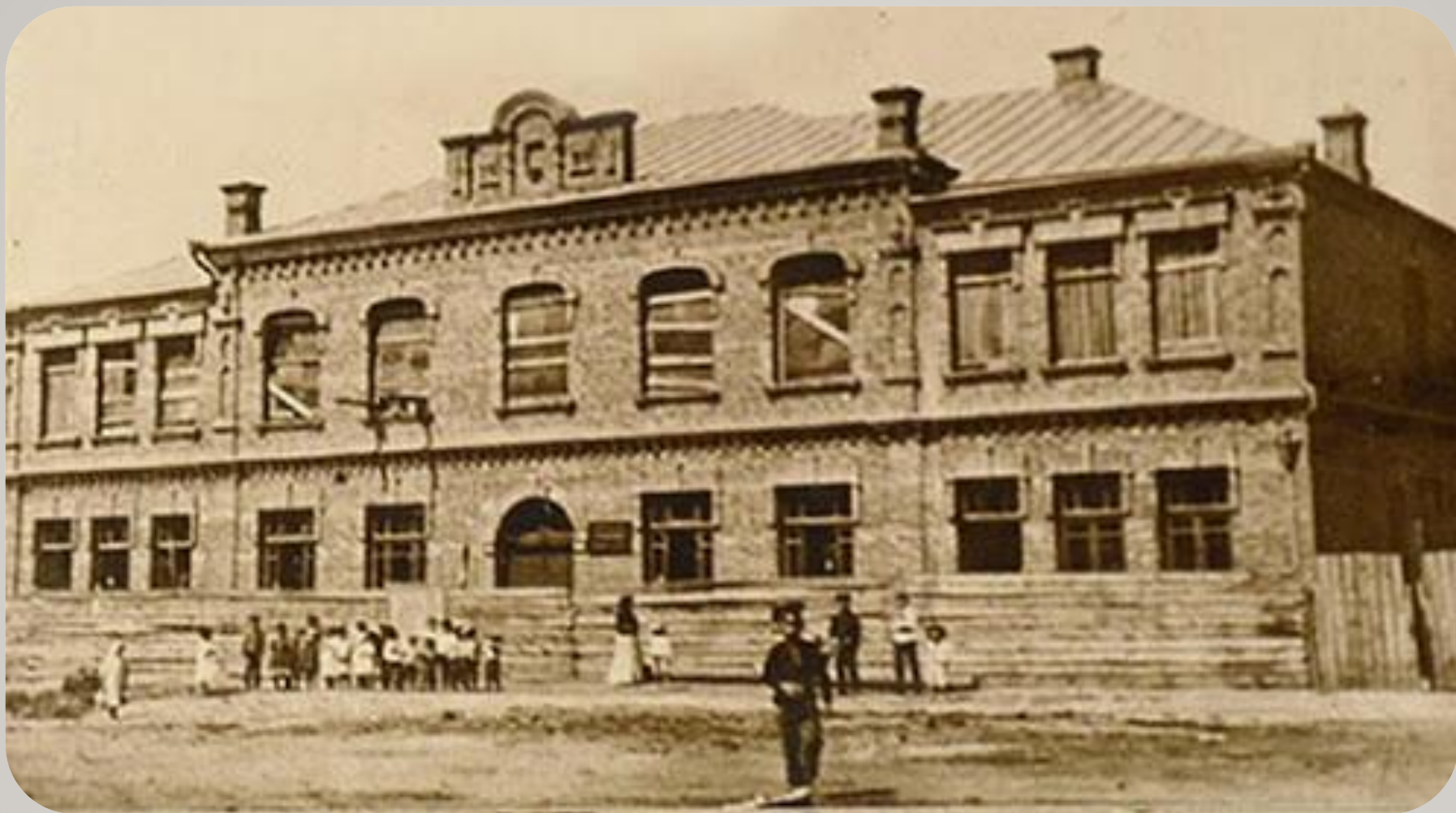
У березні 1944 року радянські війська звільнили ці території – і місто відродилося. Через 10 років (у лютому 1954) Первомайськ увійшов до складу Миколаївської області.

Розпочався процес урбанізації: зведено сучасні будівлі, мости, збудовано нові школи, лікарні, здійснено технічне переоснащення залізничної колії, запроваджено водні перевезення. У другій половині ХХ століття Первомайськ став великим промисловим центром, основними галузями якого були машинобудування, легка, харчова та переробна промисловість. У 1955 році введено в

Окружний будинок рад.

*Фото з фондів Первомайського
краєзнавчого музею*

*Приватне жіноче єврейське училище, згодом –
Первомайське педагогічне училище, Будинок піонерів.*

Фото з відкритих джерел

Медичне училище. Художник О.Радкевич (колишній заступник директора з навчально-виховної роботи медучилища), 1946 р. Фото з особистого архіву В.Бордюкова

*Ольвіопольське відділення
Альфа-банку (вул. Київська, 24).*

Фото з відкритих джерел

*Члени Бозької археологічної експедиції.
Другий справа в першому ряду (у білій панамі) П.
Харлампович, директор Первомайського окружного
краєзнавчого музею. 1931 р. Фото з відкритих джерел*

Хранитель – той, хто піклується про збереження чого-небудь, оберігає щось.

У цій статті мова піде про хранителів історії Первомайська та Первомайщини. І таких людей чимало, адже, щоб стати хранителем-краснавцем, не обов'язково бути лише істориком, археологом чи етнографом... Важливо насамперед досліджувати історію рідного краю, зберігати її та передавати свої знання нащадкам.

Серед найбільш знаних імен хранителів історії нашого краю особливе місце належить Павлу Васильовичу Харламповичу та Роману Васильовичу Кучерявому.

Саме П.Харлампович був ініціатором створення та першим директором Первомайського окружного краснавчого музею, відкритого 18 грудня 1927 року. Заклад розташовувався у великій двоповерховій кам'яній будівлі на початку вулиці Радянської (сучасна ву-

П. Харлампович (крайній справа вгорі) серед учасників Бозької експедиції, 1931 р.

лиця Миколи Вінграновського). Основу музейної колекції склали матеріали, зібрані під час археологічних експедицій 1927-1932 років, учасником яких був і П.Харлампович. Саме він розгорнув широке й різнопланове дослідження регіону, організував збір, вивчення та пошук пам'яток історії, культури та природи. На жаль, подальша доля цієї людини склалася трагічно: його було звинувачено

Х

Роман Кучерявий (у центрі) з відвідувачами музею. Фото з архіву краснавчого музею

в націонал-демократизмі та репресовано. Створений П.Харламповичем музей припинив своє існування з початком окупації міста нацистами.

Історія відновлення в 1972 році Первомайського краснавчого музею пов'язана з іменем Романа Васильовича Кучерявого. Спочатку музей працював на громадських засадах і розташовувався в невеличкому будиночку в центрі міста (орієнтовно на місці сучасної будівлі міської ради). Фонди музею швидко поповнювалися, тому 1976 року йому було передано будівлю на вулиці Дзержинського (сучасна вулиця – Театральна).

Популяризації історії краю сприяла й друкована продукція: серія нарисів Віктора Яремченка, путівники Романа Кучерявого та Павла Виборного, книги Олексія Мурзака, Володимира Войтенка, Андрія та Віктора Васильєвих, статті-дослідження Валентини Крістофолі, Лариси Анісімової, Оксани Дорошенко, Олени Красіної, Миколи Кузнєцова, Михайла Устіана, Анатолія Кірілкова, Едуарда Новицького...

Дослідником історії нашого краю є й Олександр Войтов. Саме завдяки його праці побачили світ історико-краснавчі нарис «Богопіль, Ольвіополь, Голта» (у 2-х частинах).

Сучасними хранителями історії Первомайщини можна також назвати Тетяну Хмару, Миколу Горюнова, Сергія Шевченка, Валентину Целіщеву, Ганну Сизову, Ігоря Крушельницького...

І це далеко не повний список знавців історії рідного краю, адже людей, які цікавляться минулим та сучасним нашого міста, дуже багато. Сподіваємося, що до них долучитеся й ви.

**Богопіль – історична частина міста
Первомайська, яка знаходиться
в межах річки Південного Бугу та Синюхи.**

1750 року польський магнат Франциск Салезій Потоцьким, родині якого належали землі східного Поділля, у межах річки Синюхи й Південного Бугу розпочало будівництво прикордонного укріплення 11-ої карантинної застави Богопіль. Назва укріплення, яке згодом стало містечком, походить від найменування річки Південний Буг (Богъ).

Вид на Богопіль з боку Ольвіополя. Початок XX ст.

Укріплення мало вигідне розташування. З лівого та правого боків воно було оточено річками, тож польський каральний служб було зручно спостерігати як за турецьким кордоном у Голті, так і за російським – на Ольвіополі, а також не допускати на територію Речі Посполитої гайдамаків.

Згодом на землі біля карантинної застави з інших сіл Брацлавського воєводства, що належали родині Потоцьких, переселено українських селян-кріпаків. З кінця XVIII століття в Богополі з'являється єврейське населення, яке пізніше складатиме більшу частину жителів містечка.

У 1793 році, внаслідок Другого поділу Речі Посполитої, землі Правобережної України входять до складу Російської імперії. Богопіль відповідно втрачає статус прикордонного пункту, перетворюється на типово торговельно-ремісничє містечко в складі Балтського повіту Подільської губернії, залишаючись родовим маєтком Потоцьких.

У 1805 році в Богополі споруджено православну церкву Покрови Пресвятої Богородиці, у 1839 році – церкву давниці. Єврейське населення в період між 1830 і 1860 роками збудувало в Богополі сина-

Первомайськ від А до Я

Церковно-шкільний будинок

оскани в період між 1830 і 1860 роками збудувало в Богополі синагогу єврейської громади, у 1839 році – церкву давниці. Єврейське населення в період між 1830 і 1860 роками збудувало в Богополі сина-

Б

О

**Ольвіополь – історична частина міста
Первомайська, що розташована
на лівому березі річки Південний Буг.**

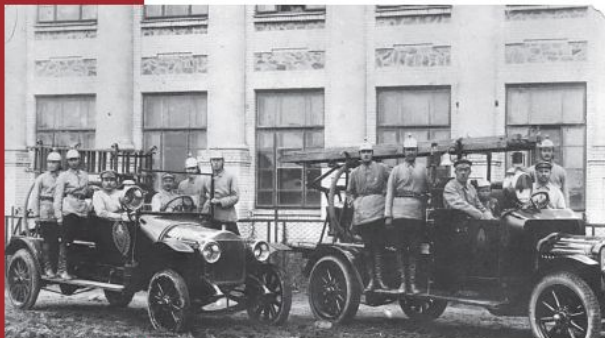
Історія заснування Ольвіополя нерозривно пов'язана із боротьбою за українські землі між Річчю Посполитою, Османською та Російською імперіями.

У 1676 році, за часів гетьмана Івана Самойловича, запорозький козак Степан Підстрельний отримав доручення підшукати місце та побудувати в гирлі Синюхи укріплення для захисту кордонів від нападів Речі Посполитої, кримських татар та Османської імперії. Так виникло укріплення Орел.

У 1744 році на місці цього укріплення було споруджено Орловський шанець, згодом – Катерининшанець (більше про це можна прочитати в розділі «Ш» – шанець). Поряд із фортецею (у районі сучасної вулиці Чкалова) розбудовувалася слобода. У прикордонному Орліку, як правило, велися перемовини запорозьких з поляками й татарами щодо торгових та державних справ.

З 1781 року Катерининшанець отримав нову назву – Ольвіополь (від грец. «щасливе місто») і став центром повіту. Станом на 1782 рік місто нараховувало 695 мешканців. Після закінчення російсько-турецької війни 1787-1792 років Ольвіополь втрачає значення прикордонного пункту.

Новий етап розвитку міста пов'язаний із промисловим переворотом у Російській імперії. У 1860 році в Ольвіополі проживало 3962

Команда пожежників перед будівлею колишньої
Ольвіопольської класичної чоловічої гімназії, 20-ті роки XX ст.
Фото з фонду Первомайського краєзнавчого музею

Первомайськ від А до Я

Церковно-шкільний будинок

Команда пожежників перед будівлею колишньої
Ольвіопольської класичної чоловічої гімназії, 20-ті роки XX ст.
Фото з фонду Первомайського краєзнавчого музею

Г

**Голта – історична частина міста
Первомайська, яка розташована
на правому березі річки Південний Буг.**

У 1762 році на північному кордоні Османської Порти засновується ханська слобода Голта, яку тоді населяли українці, волихи та євреї. Існують різні версії щодо походження назви поселення. За однією з них, у перекладі з тюркського наріччя Голта означає «річка», «рукав річки». Згодом ця територія стала називатися Ханською Україною. У 60-х роках XVIII століття Голта знаходилася під протекцією каймакана Якуба-аги Лек.

Перший в Голті кінотеатр, побудований до початку Першої світової війни; зараз на цьому місці – аптека (вулиця Шевченка, 20).

Голта. № 6.
Вид на р. Буг з Ольвіополя.

Вид з Голти на річку Південний Буг та Ольвіополь. Початок XX ст.

Первомайськ від А до Я

Церковно-шкільний будинок

Кодима – права притока Південного Бугу (басейн Чорного моря), що протікає на півночі Одеської та північному заході Миколаївської областей.

Нерідко можна почути, що Первомайськ розташований на трьох річках. При цьому більшість згадує Південний Буг та Синюху, забуваючи про славетну Кодиму.

Єдиної версії щодо походження назви річки не існує. Припускають, що в перекладі з різних мов слово «кодима» означає «пара», «дим», «місцевість, що парусь», «болото», «уперед» і навіть «господиня», «жінка».

Кодима, довжина якої складає 149 км, бере свій початок із джерел у заболоченій балці поблизу села Будей Одеської області. М'якощі населені пункти Кодиму, Балту, Криве Озеро, Кумарі, Крику, Катеринку, Кам'яний Міст, Кінецьпіль, вона прамує до наш міста, де біля його південно-західної околиці (район Цукрового заводу) впадає до Південного Бугу.

Флора Кодими надзвичайно багата й різноманітна. На її берегах ростуть верби, сосни (звичайна і кримська), дуби (червоні та білі), вільха чорна та береза повисла, але здебільшого бере покритий рогозом, очеретом й осокою. Водойму річки прикрашають білі та жовті глечики (рослини, занесені до Червоного списку).

Багата Кодима й на фауну. У її водах водиться карась, окушук, линьок, в'юн, раки. У прибережній зоні живуть зайці, лиси, куріпки, дикі качки, гуси, чаплі, лелеки, сови.

Кодима в районі Цукрового заводу в місці впадіння до річки Південний Буг, 2021
Фото Ю. Шушицької

Первомайськ від А до Я

Південний Буг (Великий Млинівський поріг) в різні пори року. Фото Д. Кривоного

Первомайськ від А до Я

Місце впадіння Синюхи до Південного Бугу

Лауреат – особа, якій присуджена державна чи міжнародна премія за видатні заслуги, досягнення в літературі, техніці, науці тощо.

Найпрестижнішою мистецькою премією в нашій державі є Національна премія України імені Т.Г.Шевченка. І ми, перш за все, пишаємося тим, що двоє наших земляків є її лауреатами. Це народний художник України Андрій Антонок та класик української літератури, кінорежисер, актор та сценарист Микола Вінграновський.

Дитинство обох митців минало на Богополі, а рідною школою стала ЗОШ № 17 (вулиця Шолом-Алейхема, 56).

АНДРІЙ АНТОНЮК
(15.10.1943 – 16.04.2013)

Андрій Антонок – неперевершений художник-колерист, майстер неповторної етнографічної манери в мистецтві. Його творчістю захоплювалися й захоплюються тисячі шанувальників по всьому світу...

Неозорий духовний космос його полотен поклав початок південноукраїнській школі образотворчого мистецтва. Художник, який «оспівував богів і янголів», став для багатьох духовним наставником, учителем правди, справедливості, життя.

«Великдень на Богополі»

«Різдво на Богополі»

У 1994 році художник отримав Шевченківську премію за серію картин: «Митрополит Іларіон», «Феофан Прокопович», «В казематі» (Т.Шевченко), «Учителю, хто ми?», «Поклоніння землі та водам», «Богопільська Мадонна», «Розмова з Всесвітом».

У музеї історії школи № 17 ім. М.Вінграновського частина експозиції присвячена життєвому і творчому шляху митця. Серед експонатів музею – картина А.Антонока «Великдень на Богополі».

Полотна художника – гордість музеїв України, вони експонувалися також у галереях Європи та світу. Іменем Андрія Антонока названо вулиці в Первомайську та Миколаєві.

Може бути, що мене не буде,
Перебутий час я перебув,
Але будуть світанкові губи
Цілувати землю молоду.
І моєю літньою судьбою
На Поділля, Галич і на Степ
Карим оком, чорною бровою
Ти мене у серці понесеш.
Погойдаеш, вигойдаеш,
вивчиш
І на вік і на єдину мить
Біля себе, вічна і всевишня,
Знов навчаю жити і любити!

МИКОЛА ВІНГРАНОВСЬКИЙ (07.11.1936 – 26.05.2004)

Микола Вінграновський – постать феноменальна й багатогранна в українській культурі. Сила його таланту потужно втілювалася в поезії, прозі, акторській діяльності, режисурі.

Ще в студентські роки (а був він учнем Олександра Довженка) зіграв головну роль у фільмі «Повість полум'яних літ». Стрічка отримала премії міжнародних кінофестивалів у Канаді, Лондоні та Лос-Анджелесі. Згодом сам став режисером та сценаристом ряду художніх та документальних фільмів, серед яких «Климко», «Щоденники О.П.Довженка», «Чигирин – столиця гетьмана Богдана Хмельницького» тощо.

У літературі Микола Вінграновський увійшов стрімко й триумфально та одразу був визнаний метром серед митців свого покоління. Йому вдавалися і дитячі оповідання, і великі епічні полотна, і кіносценарії... Та все ж він був, насамперед, ліриком, за словами Г.Тютюнника, «поетом абсолютного художнього слуху».

Знакові поетичні збірки М.Вінграновського: «Атомні прелюді», «Сто поезій», «На срібнім березі», «Губами теплими і оком золотим», «Цю жінку я люблю».

Чимала й прозова спадщина митця: повісті «Первінка», «Сіроманець», «Манюня», роман «Северин Наливайко».

М.Вінграновський писав для дітей і про дітей. У 1984 році за збірки творів для дітей «Літній ранок», «Літній вечір», «Ластівка біля вікна», «На добраніч» йому присуджено Шевченківську премію. Твори письменника перекладено багатьма мовами.

М.Вінграновський залишив нащадкам свої неповторні новаторські твори, які стали окрасою української літератури, яскравими її здобутками.

Іменем митця названо вулиці в Первомайську, Миколаєві, Білій Церкві та Києві. Первомайській школі № 17, у якій навчався Микола Вінграновський, присвоєно його ім'я.

Петро Грищенко (1908-1991 рр., народився в селі Голта) – один із кращих підводних асів, найрезультативніших військових моряків у роки Другої світової війни, історик і мемуарист, справжній національний герой, людина-легенда. Нагороджений двома орденами Леніна, орденами Червоного Прапора, Вітчизняної війни 1-го ступеня, двома орденами Вітчизняної війни 2-го ступеня, двома орденами Червоної Зірки, медалями. Понад 10 разів представлявся до присвоєння звання Героя Радянського Союзу, але так і не отримав його через свою принципову позицію. Грищенко, єдиний на той час на флоті командир човна з академічною освітою, майстерно громив стереотипи й виступав проти застарілих інструкцій щодо ведення бою та неграмотного використання віртуозними торпедними атаками. До речі, свої відомі залпові торпедні атаки від здійснював усупереч усім уставам. Так, під час стрільби однією торпедою по цілі вірогідність влучення складає 30%, двома – 60%, трьома – 72%, а чотирма – це вже 80%. Пізніше цей прийом Грищенко був визнаний найоптимальнішим засобом атаки, але спочатку задрісники сигналізували вищому керівництву про нерациональність використання боєприпасів.

У 1991 році надрукована книга Г.Г.Костева «Герой Балтики», присвячена прославленому командирові. А в 2010 році створено документальний фільм про життя підводника та його човен Л-3 «Безстрашний. Підводна війна Петра Грищенка». Іменем Петра Грищенка названо вулиці в Санкт-Петербурзі, Харкові, Первомайську.

Підводний човен П.Грищенка на картині М.Кузнецова

З історією нашого міста пов'язано й ім'я академіка **Михайла Слабченка** (1882-1952 рр.), історика, правника, економіста, археографа, публіциста, автора 13 монографій та понад 240 публікацій. Його наукова діяльність охоплює майже всі періоди історії України. Він є спеціалістом з історії права та господарства Гетьманщини й Запоріжжя XVII-XVIII століть.

У 1929 році Михайла Слабченка було обрано дійсним членом (академіком) Усеукраїнської академії наук, однак надалі доля вченого склалася трагічно. Його було двічі (1930, 1937 рр.) репресовано та позбавлено волі на 6 та 10 років. Він пережив розстріл сина, арешт невістки, смерть від рук окупантів дружини та ще одного сина ...

1947 року доля привела його до нашого міста. Тут Михайло Єлисейович з величезними труднощами влаштувався на роботу вчителем німецької мови у школу №7 (сьогодні школа №3), школу робітничої молоді №1 та інспектором міськвч. Записи про це досі зберігаються в архівах управління освіти. Але невдовзі після скандалу, вчиненого секретарем міського комітету партії на вчительській конференції, Михайла Слабченка звільняють, і він вже не може знайти роботу в місті. Останні роки провів у важких злиднях. Помер академік біля переходу через залізницю 27 листопада 1952 року. Точне місце знаходження його могили невідоме. Реабілітований у 1959 та 1989 роках, звання академіка поновлено в 1990-му. З того часу ім'я вченого повертається до нас. Видано декілька досліджень діяльності та життєвого шляху Михайла Слабченка. На його честь спільнота Одеського національного університету ім. І.І.Мечнікова на стіні одного з корпусів встановила пам'ятну дошку. У Первомайську є вулиця Академіка Слабченка, а на старому кладовищі біля школи №1 на меморіальній дошці перед Хрестом Каятця викарбовано ім'я академіка.

Ще одна людина, про яку в нашому місті знають далеко не всі, – **Микола Вілінський** (1888-1956 рр.). Це композитор, педагог, заслужений діяч мистецтв України, чие ім'я невіддільно пов'язане з історією становлення й розвитку української музики I половиною ХХ століття.

Микола Вілінський народився в Голті. У ранньому віці з родиною, що належала до старовинного шляхетського роду, переїхав до Ананьєва. З дитинства самостійно займаючись музикою, Микола диригував церковним хором і організував шкільний оркестр народних інструментів. Згодом він закінчив в Одесі юридичний факультет Імператорського новоросійського університету, музичне училище та консерваторію.

Микола Вілінський є автором симфонічних сюїт, кантат, вокально-хорових обробок українських, російських і молдовських народних пісень, камерно-інструментальних творів, які відрізняються великою емоційністю, гострим відчуттям стилю. М.Вілінський належав до когорти видатних українських музичних педагогів. Працюючи в Одеській, Ташкентській та Київській консерваторіях, він виховав цілу плеяду чудових учнів. По класу спеціальної гармонії у нього навчалися видатні музиканти Еміль і Ліза Гігельські, Давид Ойстрах, Яків Зак та композитори, чії твори звучать у філармоніях та на сценах оперних театрів: Костянтин Данькович, Олександр Білаш, Оскар Фельцман та інші.

Сучасники композитора відзначали не лише його музичний талант, а й людські якості: стриманість і доброзичливість, порядність і аристократизм. Микола Миколайович вільно володів французькою і німецькою мовами, знав італійську, латину, румунську.

Скульптура Асі Гранатурової в Роттердамі

Оксиденталь або Інтерлінгве, міжнародна штучна мова.
Автор Едгар де Валь

«Весілля» – комедія за водевілем А.П. Чехова.
Режисер Ісідор Анненський

Є. Зарницька

тральна студія (театр юного глядача). Драматичні гуртки діяли свого часу й при медичному училищі (кер. О.Радкевич), і при інших закладах освіти. Напевно, не випадково чимало відомих акторів театру й кіно є нашими земляками, серед яких Микола Вінграновський, Володимир Аркушенко, Ася Гранатурова, Людмила Князева...

Та особливе місце в цій когорті, безумовно, належить Єфросинії Зарницькій. Видатна актриса українського театру кінця XIX – першої третини XX століття Єфросинія Пилипівна Зарницька (Азгуріді) народилася в 1867 році в Одесі. Її дитячі роки пройшли в селі Катеринка, де вона співала в церковному хорі. Пізніше дівчина з великим успіхом брала участь в аматорських виставах.

У кожного з цих людей – своя неповторна доля. Одні стали успішними та здобули славу за кордоном, інші здійснили свої подвиги у важкі роки війни або стали відомими за часів Радянського Союзу, дехто довго, чесно й віддано трудився на рідній землі, а дехто був незаслужено забутий... Звичайно, на сторінках цієї книжки про всіх талановитих краян розповісти неможливо, тому мова піде лише про чотирьох із них.

Нещодавно на карті нашого міста з'явився провулок Бебюш Капон (1862-1955 рр.), лікарки унікального таланту, яка довгий час очолювала офтальмологічне відділення Первомайської лікарні. Вона блискуче оперувала як правою, так і лівою рукою, провела понад 5 тисяч надзвичайно складних операцій. Академік Володимир Філатов вважав її однією з кращих своїх учениць.

Під час Другої світової війни Бебюш було заарештовано через підозру в належності до єврейської нації. Але лікарку звільнили після того, як вона врятувала очі одному німецькому офіцеру та з'ясувалося, що Бебюш – караїмка. Після цього вона продовжила лікувати і німців, і місцевих, і військовополонених. Цікаво те, що Бебюш Капон врятувала багато наших солдат, штучно заражаючи їх трахомою. Німці боялися цієї хвороби і тому не наближались до лікарні. А вночі партизани переправляли хворих до Савранського лісу. Уже за мирних часів лікарка отримала вдячний лист від одного майора, якому врятувала життя. Цей лист зберігається в сімейному архіві Капон.

Старше покоління містян згадає про неї із великою повагою, бо Бебюш Юфудівна врятувала зір багатьом нашим землякам. До неї з'їжджалися з усіх куточків країни, бо вона була справжнім фахівцем своєї справи й безкоштовно допомагала всім нужденним. «Лікар від Бога», – казали люди. Недарма про неї було знято документальний фільм «Серце віддаю людям».

Цікаво, що коли актори-аматори в Голті ставили «Дядю Ваню» А.П. Чехова, виконавицею однієї з жіночих ролей Маріанна Победимська (дружина місцевого лікаря) написала листа письменнику, у якому просила роз'яснення щодо образу героїні, оскільки не погоджувалася з думкою режисера. І Антон Павлович відповів актрисі, зберігся навіть лист.

Нині театр у Первомайську асоціюється із приміщенням Миського центру культури і дозвілля ім. Є. Зарницької, при якому в різні роки працювали народний театр та дитяча теа-

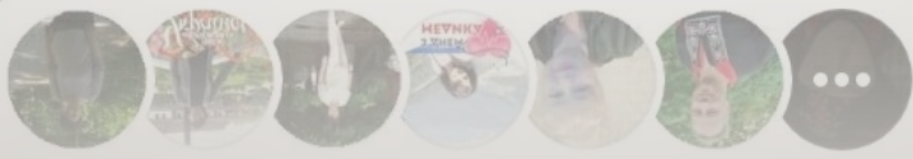

Фото платівки із записом голосу Є.Зарницької

Первомайськ у світлинах, документах і спогадах >

🔒 Приватна група · 1 688 учасників

Гідроелектростанція (ГЕС) – комплекс споруд та устаткування для перетворення енергії водного потоку в електричну.

Я

Первомайська гідроелектростанція розташована за 244 км від гирла річки Південний Буг. Її гідрозул утворюють земляна та водозливна греблі, паводковий водозлив та будівля станції.

Історія виникнення Первомайської ГЕС розпочалася в квітні 1925 року, коли було закладено фундамент майбутньої гідроелектростанції. Згодом для неї з Німеччини привезли два потужні генератори. Відкриття ГЕС відбулося 7 жовтня 1928 року, а запрацювала вона в 1929 році. На той час це була найперша й найпотужніша гідроелектростанція на Південному Бугу, яка постачала 1200 кВт електроенергії на годину.

Під час паводку 1932 року наша ГЕС зазнала чималої шкоди: було затоплено машинний зал, постраждали генератори. Усі центральні вулиці міста іноді до самих дахів залила вода. Та збитки від повені могли б бути набагато більшими, якби не гребля, яка стримувала тиск води.

Постраждала Первомайська ГЕС і під час Другої світової війни: збереглися лише водоспускові споруди лівого берега та гребля, а от машинний зал окупантами було підірвано. З 1948 року розпочалися роботи з відбудови станції: спочатку підривали залишки руїн

Первомайська гідроелектростанція. Фото І.Кострикіна

машинного цеху, потім уручну розбирали завали. Цьому процесу заважали паводки 1949 та 1950 років. Та, незважаючи на труднощі, 1951 року ГЕС знову почала подавати електричний струм на підприємства й установи міста, у домівки городян. На цей раз її потужність довели до 1750 кВт на год. У наш час Первомайська гідроелектростанція є приватним підприємством із потужністю 2775 кВт. Крім виробленої й відправленої у загальнодержавну мережу електроенергії, гребля ГЕС підтримує достатній рівень води у річці для стабільного водопостачання питної води жителям правобережної частини міста.

Гребля. Повінь 1932 року.

Первомайська гідроелектростанція

Їдемо Первомайщиною.

Наша Первомайщина – багатий на цікаві місця край. Тут є на що подивитися, є куди поїхати й побачити все на власні очі.

У першу чергу радимо завітати до Первомайського краєзнавчого музею (вул. Театральна, 10). Окрім цікавих експозицій, працівниками музею розроблено декілька пішохідних та автобусних маршрутів для ознайомлення з містом та околицями. Екскурсивод не лише покаже визначні місця, але й розкаже про їх історичне минуле.

Найцікавішим маршрутом, безумовно, є подорож до національного природного парку «Бузький Гард», який визнано одним із 7 природних чудес України в складі регіонального ландшафтного парку «Гранітно-степове Побужжя».

Сьогодні на території парку нараховується понад 1000 видів рослин, з яких 34 занесено до Червоної книги України, 2 – до Бернської конвенції, 6 – до Європейського Червоного списку. Тут мешкає 22 червонокнижні види хребетних тварин; 5 таких, що належать до Європейського червоного списку, 5 – до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, 176 – до Бернської конвенції.

Тож, подорожуючи «Бузьким Гардом», ви отримаєте унікальну нагоду за декілька годин оглянути один із найпрекрасніших куточків Первомайщини, який називають українською Швейцарією.

Рушаючи від Первомайська берегами Південного Бугу до Мигії чи Грушівки, можемо побачити ряд природних та історичних пам'яток: млини Гана й Скаржинського, острови Синевецький, Великий та Малий Компанійські, козака Мамає, Великий Мигіївський (Бол-

Вид зі скелі Поцілунку на Південний Буг та Чорне озеро. Фото С.Бєлєч

Кодима. Художник І.

Кострикін

Ранок на Синюсі.

Художник Д.Єребакан

*Свято-Покровська церква.
Художник Д.Єребакан*